

Odbačen među svojima – mikrolokalizmi kao destrukcija Prilog povijesti Staroga Grada na otoku Hvaru u doba Prvog svjetskog rata

Rad nas uvodi u mentalne okvire i otkriva nova značenja činjenica u kontekstu svakodnevne otočnog grada tijekom Prvog svjetskog rata, kako kolektivnih tako pojedinačnih ponašanja, naravno, s pojedinostima i nijansama u međuljudskim odnosima, koje naposljetku rezultiraju žestokom polarizacijom društva i evidentnim nasiljem, i to sve zbog izbora novoga župnika u Starome Gradu na otoku Hvaru 1917., što će također vidno obilježiti ratno razdoblje u ovom otočnom gradu.

Ključne riječi: don Ivan Kuničić, don Dinko Vranjicani, dr. Petar Ružević, Stari Grad na otoku Hvaru, Prvi svjetski rat

Uvod

Stari Grad na otoku Hvaru već je uoči Prvog svjetskog rata bio opterećen ekonomskom depresijom, s višestrukim uzrocima krize, od posljedica vinske klauzule, filoksere, gubitka flote vlastitih teretnih jedrenjaka, unosnih zarada u pomorskoj trgovini soljenom ribom kod Lampeduse i Tunisa te rumunjskim žitom na crnomorskoj obali, zatim prestankom rada domaćih brodogradilišta i naposljetku neizbježnim opadanjem pomorskih veza i sve očitijim zatvaranjem u otočne okvire. Ustvari, Stari Grad dočekao je Prvi svjetski rat već poprilično demografski oslabljen: 1910. sveden je na 2469 od nekadašnjih 3789 stanovnika 1880. godine.¹

Pritom ne treba zanemariti ni činjenicu da se starogradska polarizacija društva događa u specifičnim ratnim godinama i svakodnevnom preživljavanju stanovništva s

---

1 M. Domazet, *Stari Grad na Hvaru – Otočni grad na razmeđu 19. i 20. stoljeća*, Stari Grad 2011. (dalje: M. Domazet, *Stari Grad*), str. 141-143.

obzirom na učestalu nestašicu hrane i brojne ratne restrikcije, odsutnost muževa, osobne tragedije, zadušnice za poginule itd.²

Smrt don Kuzme Škarpe i pozadinske akcije oko izbora novog župnika

Početak Prvog svjetskog rata starost i bolest dotadašnjeg dugogodišnjeg župnika don Kuzme Škarpe možemo uzeti kao povod nemilim događajima u gradu, ustvari, ponovo se aktualizira izbor novog župnika (i to nakon 32 godine njegova župnikovanja u Starome Gradu).³

Međutim, pitanje budućeg župnika Starograđani su već ranije prejudicirali pred biskupom u Hvaru i time su pokušavali nametnuti svoga kandidata za novoga župnika, naglasivši da je to izraz volje naroda starogradske općine, odnosno logičan ishod u tom procesu (*“opravdanih, legitimnih, želja, sanja i nada, gajenih za toliko dugi niz godina”*). Štoviše, bitno je primijetiti kako su Starograđani prvi put zatražili imenovanje don Dinka Vranjicana za svoga novog župnika još 4. ožujka 1914. kod biskupa Jordana Zaninovića⁴ (svakako preuranjeno, jer *“na koncu konca Škarpa je živ”*, zapisat će don Ante Petravić).⁵

Uostalom, stari župnik don Kuzma Škarpa uspio je prevladati smrtnu opasnost, oporaviti i naposljetku u župnoj crkvi sv. Stjepana održati propovijed u kojoj je ismijao sve one koji su ga već pokopali. U skladu s tim događajem, ravnatelj mjesne Muške pučke škole Petar Kuničić navodi kako se svit *“duši od smiha i podrugivol se”*, štoviše, stari župnik don Kuzma Škarpa (iako deklarirani autonomaš/talijanaš) ovu je propovijed održao *“čak na harvoski”* da bi njegova ironizacija postigla maksimalni učinak u samome gradu.⁶

Nakon smrti starog župnika 14. veljače 1915. godine i sprovednog obreda u Starome Gradu, poslove župnika preuzeo je dotadašnji župni pomoćnik don Dinko Vranjicani, kao privremeni župni upravitelj. Međutim, Starograđani se ponovo 20. siječnja

2 A. Čavić, M. Domazet i V. Stojković, *Stari Grad u vrijeme Prvog svjetskog rata (1914.-1918.) i talijanske okupacije (1918.-1921.) – zapisi iz vremena* (Katalog izložbe), Stari Grad 2014. M. Domazet, *Isječci iz života – Stari Grad na otoku Hvaru (1914.-1941.)*, Stari Grad 2016. (dalje: M. Domazet, *Isječci iz života*), str. 12-18.

3 M. Domazet, *Isječci iz života*, str. 91-92. Don Kuzma Škarpa (1837.-1915.), dugogodišnji župnik u rodnom Starom Gradu, poznat po „sporu Pharen jurium et poenarum na rimskom sudu Sacra Romana Rota, koji je pokrenuo (...) protiv biskupa Zaninovića i starogradske dominikanaca“, koji je naposljetku izgubio. J. Bracanović, Hvarski biskup Jordan Zaninović (1903.-1917.), *Croatica Christiana periodica: časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, god. 35 (2011.) 67, str. 173-174.

4 Molbenica Njegovom Veličanstvu Karlu I. 1917. g., Arhiv Ružević u Starome Gradu (dalje: AR).

5 Pismo don Ante Petravića 1917., Biskupski arhiv u Hvaru (dalje: BAH).

6 T. Maroević, *Od Pupiljaka do Kurotijade – Književni profil Petra Kuničića, Petar Kuničić – učitelj, književnik, rodoljub*, Dol na Hvaru 2014. (dalje: T. Maroević, *Od Pupiljaka do Kurotijade*), str. 44-48.

1916. godine obraćaju biskupu sa zahtjevom, da se don Dinko Vranjicani imenuje župnikom Staroga Grada, isti zahtjev potpisale su mjesne vlasti i društva te skoro svi kućni starješine (381 potpis),⁷ a zatim su 3. svibnja 1916. održane demonstracije pred općinskom zgradom na Novoj rivi, kada je postalo očito da njihove molbe neće biti uslišane.⁸ Upravo je neprihvatanje takvog neželjenog raspjeta iste aktere potakao na novu inicijativu 26. svibnja 1916. kada je deputacija iz Staroga Grada i Rudine ponovo otišla kod biskupa Zaninovića.⁹ U međuvremenu, sve su realnije bile slutnje da bi ishod mogao biti drugačiji od njihovih očekivanja, stoga 2. lipnja 1916. godine ponovno šalju dopis biskupu, u kojemu je indikativna najava *bezvjerstva* u Starom Gradu ukoliko se za novog župnika imenuje don Ivan Kuničić.¹⁰

No, u biskupiji nisu popustili takvim pritiscima, nego su za novoga župnika 4. siječnja 1917. potvrdili upravo don Ivana Kuničića (dotadašnjeg župnika susjednog Dola i dekana za istočni dio Hvara). Zanimljivo da je nekada nositelj dekanske službe tradicionalno bio župnik u Starome Gradu, ali mu je ta služba oduzeta još 1905. godine.¹¹

Na temelju dekreta o imenovanju župnika, koji je donio Biskupski ordinarijat, dotadašnji župni upravitelj don Dinko Vranjicani održao je početkom ožujka 1917. godine oproštajni govor na nedjeljnoj misi u prepunoj crkvi, gdje je poručio nazočnima „da istu susretljivost pokažu i prema njegovom nasljedniku, za kojeg ističe da je vrjedniji, stariji i iskusniji od njega“. Prethodno je prozvao one pojedince i njihovu zlobu, zbog čijih anonimnih pisama mora napustiti službu u Starome Gradu i potom prekinuo svoj govor uz napomenu da to čini zbog narušenog zdravstvenog stanja. Odnosno, piše očevic: „kada mu je zapelo u grlu, nastade plač i glasno jecanje u crkvi“.¹²

No, ostaje ključno pitanje, koliko su takva javna obraćanja izuzeta od emocionalnih manipulacija i dvosmislenosti. U takvim okolnostima samo ovaj detalj već zahtijeva dublje istraživanje, ali i shvaćanja složenosti jednog događaja. U tom kontekstu zanimljiva je i procjena mjesnog dominikanca o. Pija Maroevića da se pitanje novoga

7 Molbenica Njegovom Veličanstvu Karlu I. 1917. g., AR.

8 Isto.

9 Isto.

10 Spis Biskupskog ordinarijata 4. IV. 1917. g. (br. 459) u kojemu obavještava Namjesništvo u Zadru da će ustoličenje novog župnika u Starome Gradu slijediti 22. IV. 1917., BAH. Istodobno, Kotarsko poglavarstvo iz Hvara 23. IV. 1917. (br. 6400) obraća Biskupskom ordinarijatu, da će pojačati starogradsku oružničku postaju iz drugih političkih kotara. U svrhu da novi župnik uzmogne nesmetano prenijeti pukućstvo, doći u Stari Grad i nastupiti u službu. Odnosno, da će poduzeti potrebite mjere sigurnosti da ustoličenje novoimenovanog župnika u Starome Gradu uzmogne slijediti u nedjelju 6. V. 1917., BAH.

11 Za dušobrižnika Dola imenovan je don Juraj Petrić (umjesto don Ivana Kuničića, koji je imenovan starogradskim župnikom), 4. I. 1917., (br. 462), BAH. Don Ivan Kuničić (?-1953.) rodom iz Dola, župnik Staroga Grada od 1917. do 1933., hvarski kanonik, A. Botteri, Likovi i slike – listovi starogrojske kronike XX. stoljeća, Stari Grad 2005., str. 15.

12 Pismo bez datuma (upućen don Zani od strane župnika don Ivana Kuničića, među spisima 1918. u Biskupskome arhivu u Hvaru). Anonimnih pisma je više upućeno biskupu, jedno takvo od 3. III. 1914. traži opoziv mjesnog kapelana don Dinka Vranjicana, navodi se kako pohađa zabave i na njima pleše (...), BAH.

župnika treba riješiti što prije (odnosno, provesti njegovo ustoličenje) s obzirom na moguće daljnje „izgrede od razjarenog svijeta“.¹³

Ipak, ustoličenje novog župnika više je puta odgođeno, najprije za zakazano 22. travnja,¹⁴ zatim 29. travnja, i naposljetku obavljeno 6. svibnja 1917. godine i to uz nazočnost 12 oružnika zbog potencijalnih rizika od nereda u gradu.¹⁵ Umjesto svečanog ustoličenja župnika, dogodilo se upravo suprotno, bojkot i nedavanje nikakvog značaja tom činu od strane Starograđana. Štoviše, na obredu ustoličenja bilo je nazočno tek dvadesetak građana, kao i onih koji su došli po službenoj dužnosti (predstavnicima općine i drugih institucija u gradu). Usporedno s time, donedavni kapelan i župni upravitelj don Dinko Vranjicani odugovlačio je napustiti Stari Grad.¹⁶

Višegodišnje nasilje prema novom župniku don Ivanu Kuničiću

Ovakav razvoj događaja doveo je novog župnika u posve otežavajući položaj. Ustvari, stanovništvo ostaje i dalje homogeno u pružanju otpora prema njemu, s nizom nasilnih akcija (u kojima su vidno prekoračene granice). Štoviše, općinski upravitelj Petar Ružević piše namjesniku u Zadru kako se župnik ne smatra sigurnim kretati po gradu bez oružane pratnje, isto tako kada ide umirućima (prati ga remeta, inače bez njega ne ide), s obzirom da mu je na stan više puta bacano kamenje i podmetnut požar, čuvaju ga vojnici.¹⁷

13 O. Pijo Marović (1877.-1929.) rodom iz Staroga Grada, od 1913. do 1916. bio je starješina dominikanskog samostana Sv. Petra u Starome Gradu, poslije premješten je u dominikanski samostan u Splitu, M. Domazet, Stari Grad, str. 113.

14 Biskupski ordinarijat 4. IV. 1917. (br. 459) obavještava Namjesništvo u Zadru da će ustoličenje novog župnika u Starome Gradu slijediti 22. travnja 1917., BAH.

15 Kotarski upravitelj piše 1. V. 1917. (br. 6892) Biskupskom ordinarijatu da će poduzeti potrebite mjere sigurnosti u svrhu da ustoličenje novoimenovanog župnika u Starome Gradu uzmogne slijediti u nedjelju 6. V. 1917. Zatim 25. V. 1917. (br. 697 Biskupski ordinarijat u Hvaru piše Namjesništvu u Zadru da je don Dinko Vranjicani prestao vršiti službu upravitelja u Starome Gradu 11. IV. 1917., kako mu je već naloženo, BAH.

16 Zapisnik u Biskupskoj kuriji u Hvaru, 8. VI. 1917. (br. 752), BAH. / Don Dinko Vranjican piše 14. VII. 1917. Biskupskom ordinarijatu u Hvaru da nije primio imenovanja župskog provizora Svirača i da o imenovanju ništa ne zna. U Starome Gradu nalazi se jer od Kotarskog poglavarstva čeka putni nalog (bez kojeg ne može putovati), „a kojega je primio tek danas. I navodi kako će u ponedjeljak će odmagliti iz Staroga Grada, ispoljujuć vruće želje da bi njegova odsutnost dovela mir i poredak u Stari Grad“, BAH. / Biskupski ordinarijat u Hvaru navodi kako je don Dinko Vranjican imenovan upraviteljem župe Sućuraj, koju mora preuzeti najdalje do 20. studenog, 2. XI. 1917. (br. 1468), BAH.

17 Don Ivan Kuničić piše 3. III. 1918. (br. 68) Biskupskom ordinarijatu u Hvaru, „sinoć oko 20.00h dvadeset uličara sakupiše se pred stanom župnika, zaštićeni tminom, uz krik, poklike, zviždanje, udaranje i pratnju roga, počnu lupati kamenjem u zatvoreni prozor oca provjednika u korizmi“, BAH. Dr. Petar Ružević (1859.-1926.), odvjetnik i gradonačelnik Staroga Grada 1901.-1904., 1911.-1914., Općinski upravitelj 1915.-1918., te zastupnik Stranke prava u Dalmatinskom saboru u Zadru, M. Domazet, Isječci iz života, str. 134.

No evidentne su i brojne uvrede na simboličkoj razini, gdje se ugrožavalo ljudsko dostojanstvo i integritet novoga župnika, sa očitom namjerom da ga se što više povrijeđi, a sam don Ivan Kuničić dodaje, i ponizi.¹⁸ U tom smislu možemo govoriti o “različitosti taktike” neprihvatanja novog župnika. Zanimljivo je primijetiti kako žene i djeca također zadirkuju novoga župnika, „koji je praćen poklicima, vrijeđanjem, pjevanjem pogrđnim, djeca također pred crkvom ometaju bogoslužje, buče, trče, kriče, nitko ih se ne usuđuje priječiti u tome“. Nadalje, kod obreda krštenja natječu se tko će župniku dati manju svijeću, dok na vjenčanju mladenci i kumovi ulaze u župnu crkvu, a ostali čekaju ispred crkve. Štoviše, don Ivan Kuničić spominje stanoviti predio u gradu gdje ga prate rogovima, zvižducima i trubljenjem te navodi da se to nesmetano odvija, bez reakcije mjesnog redarstva (kojima je župnik redovito prijavljivao izgrede).¹⁹ I ne samo to, nastavlja Kuničić, pogrđuju se sprovodi i križ.²⁰ Zaključuje kako se cijeli grad gura u *skranje divljaštvo i nemoral*.²¹

Osim navedenih primjera, na Badnji dan i Božić crkva je gotovo prazna, a mimo svih očekivanja i mjesne procesije također su bile slabo posjećene. Na Tijelovskoj procesiji sudjelovalo je svega 160 vjernika (dok je u dominikanskoj procesiji sudjelovalo oko 1800 vjernika), a na pojedine sprovode, poput onog Vinke Sabić ili Stjepana Maroevića nije se moglo naći osobe za nositi kapsel.²² Usporedno s time, oko pola obitelji u Starome Gradu nije primilo blagoslov kuća.²³ Uostalom, načelnik Petar Ružević odbio

18 Don Ivan Kuničić piše Biskupskom ordinarijatu u Hvaru 26. IX. 1917. (br. 351), „ulica po miloj volji gospoduje u Starome Gradu, utoliko jača, mi uslijed tužbi, žandarskih prijava, istraga, sve to traje već 5-6 mjeseci“, BAH.

19 Don Ivan Kuničić piše 19. X. 1917. (br. 99) Biskupskom ordinarijatu u Hvaru kako je u Starom Gradu „kršćansko progonstvo i kako ne pomažu nikakve mjere od strane političke vlasti“. I nastavlja, „kako gladna i nagovorena dječurlija za komad kruha vrijeđa i uznemiruje župnika, kako sprovode i križ prate s vikom, zviždanjem i trubljenjem, kako strankinja Anka Perišić uči djecu da uvredljivo kliču i pjevaju pod prozorom kao 18. t. mj. Kako zbog toga treba više žandara i redara (nego samo 1)“. I nastavlja „da vjernici u Starom Gradu, osim najodvažnijih, ne usuđuju se zbog raznolikog straha ni u crkvu stupiti, ni javno bogoštovlje vršiti, ni prema svojim pokojnima obični pijetet javno iskazati“, 9. IV. 1918. (br. 99), BAH.

20 Dopis župnika don Ivana Kuničića Biskupskom ordinarijatu u Hvaru 19. X. 1917. (br. 383), BAH.

21 Dopis župnika don Ivana Kuničića Biskupskom ordinarijatu u Hvaru 21. II. 1918. (br. 54), BAH.

22 Dopis općinskog upravitelja 28. XII. 1917. upućen c. k. namjesniku u Zadru grofu Attems-u, AR.

23 Don Dinko Zuviteo navodi obitelji kojima nije blagoslovljena kuća na Vodokršće (tj. koji nisu pustili svećenika), 20. IV. 1918. (br. 596), BAH. Don Antun Vranković navodi obitelji koje nisu pustile blagosloviti njihovu kuću (navode se glavari kuće): Vicko Vranjican (težak), 2. Franjo Kovačević p. Franje (težak), 3. Filip Kovačević p. Franje (težak), 4. Vicko Vranjican p. Dinka (težak), 5. Josip Vranjican p. Dinka (težak), 6. Mihovio Dulčić p. Jakova (težak), 7. Udova Agata Vranjican (posjednica), 8. Andrija Kovačević (težak), 9. Nikola Kovačević – Borinić (težak), 10. Udova Marija Kovačević (težakinja), 11. Udova Perica Kovačević (težakinja), 12. Andrija Domančić (težak), 13. Ante Domančić (težak), 14. Šimun Kovačević (težak), 15. Juraj Kovačević p. Nikole (težak), 16. Udova Dinka Matušić (težakinja), 17. Frano Kovačević p. Nikole (težak), 18. Ivan Maroević p. Marina (težak), 19. Frane Kovačević p. Frane (težak), 20. Franka Lušić (učiteljica), 21. Vicko Kovačević (težak), 22. Matij Anić (težak), 23. Josip Anić (težak), 24. Udova Vica Milašić (težakinja), 25. N. Šoljan (krčmar), 26. Juraj Bogdanić (težak), 27. Toma Bogdanić (težak), 28. N. Bogdanić (težak), 29. N. Lučić Lavčević (ribar),

je blagoslov Općinskog doma, što je nedvojbeno bila poruka i za ostale istomišljenike. Don Ivan Kuničić navodi kako se dan i noć agitiralo među građanstvom da se župnika ne primi.²⁴ Godine 1917. u Velikom tjednu, „kada se pučanstvo osobito ističe svojom pobožnošću“, općinski upravitelj Petar Ružević piše namjesniku grofu Mariju Attems u kako su crkve prazne, i da se nisu održale procesije, i to, večernja na Veliki četvrtak, kao i jutarnja do sela Dol i večernja na Veliki petak.²⁵ Usporedno s time, iste godine procesije na sv. Ivana (24. VI.), sv. Reparate (9. VII.), sv. Stjepana (2. VIII.) i sv. Roka (16. VIII.) bile su sramotno slabo posjećene, da bi bilo bolje da se nisu ni održale zaključuje Ružević.²⁶

Umjesto smirujućeg elementa, don Dinku Vranjicaniju priklanjaju se mnoge obitelji koje su imale klerika, primjerice, braća Matošić, Menego Jelavić, Maroevići, Bogličić, Roza Petravić... Međutim, najveće iznenađenje bio je učitelj Petravić (brat don Ante) i učiteljica Lušić, koji su župniku također zatvorili vrata svoga doma.²⁷ I ne samo to, pokušalo se sa molbom prema Vojnom zapovjedništvu u Mostaru, koju je potpisalo 145 osoba da se isto zauzme da im ostane don Dinko Vranjicani, radi izbjegavanja daljnjih nemira u ovo ratno doba.²⁸

Dakle, otpori prema župniku odvijaju se konstantno i nastavljaju u narednoj ratnoj 1918. godini, štoviše, egzistiraju kao modeli ponašanja (naravno, s negativnim predznakom), ali s očitim tendencijama postizanja što veće masovnosti, jer se služe agitacijom i prijetnjama. Pritom ne treba zanemariti ni činjenicu kako se mnogi Starograđani

---

30. N. Dulčić (težak), 31. Ivan Vranjican (trgovac), 32. Roko Devlahović (kafanar), 33. Ante Devlahović (trgovac), 34. Udova Marica Ivanišević (trgovkinja), 35. Paško ? (trgovac), 36. Ante Kovačević (trgovac), 37. Toma Budrović (postolar), 38. Vicko Jerković (posjednik), 39. Niko Zaninović (težak), 40. Udova Frana Plančić (krojačica), 41. N. Tadić (drvodjelac), 42. Šime Ljubić (ljekarnik), 43. Agata Aviani (primalja), 44. Hektor Plančić (zlatar), 45. Toma Selem (bilježnik), 46. Niko Bojanić (ribar), 47. Udova Kata Cezareo (?), 48. Petar Ruljančić (fotograf), 49. Marin Tadić (trgovac), 50. Udova Prošpera Vlahović (krojačica), 51. Dinko Plenković (postolar), 52. Jerka Lučić (?), 53. Vicko Stalio (trgovac), 54. Andrija Ostoić (trgovac), 55. Frano Fabris (trgovac), 56. Udova Manda Ljubić, 57. Petar Sabić (lugar), 58. Miće Franetović (težak), 59. Cvita Franetović (težakinja), 60. Udova Marija Franetović (težakinja), 61. N. Franetović (težak), 62. Udova Cvita Dulčić (težakinja), 63. Pavo Matušić (težak), 64. Vicko Matušić (težak), 65. Niko Šimunović (težak), 66. Josip Šimunović (težak), 67. Josip Vlahović (trgovac), 68. N. Tadić (težak), 69. Udova Vera Franetović (težakinja), 70. N. Franetović (težak), 71. Bartul Šoljan (težak), 72. A. Zaninović Buzolić (težak), 73. Bartul Zaninović Buzolić (težak), 74. Ante Dulčić (postolar), 75. Udova Fany Politeo (posjednica), 76. (?) Radoslavić (trgovac), 77. Ivan Rivier (brijač), 78. Udova Ivana Plančić (posjednica), 79. Niko Plančić (težak), 80. Udova Rita Godoj, 81. Petar Ljubić (općinski tajnik u miru).

Svi su članovi Seoske blagajne, koja raspućava hranu Općinskog opskrbnog odbor, tj. nitko je dao blagosloviti kuću ako je u ikakvoj ovisnosti o općini, 25. IV. 1918., BAH.

24 Pismo don Ivana Kuničića don Zani (nije identificiran) i bez datacije, BAH.

25 Dopis dr. Petra Ruževića Namjesniku grofu M. Attems, 12. V. 1917., AR.

26 Dopis dr. Petra Ruževića upućen dr. Vicku Pulušiću (nadbiskupu i tajnom savjetniku), 28. XII. 1917., AR.

27 Dopis dr. Petra Ruževića Namjesniku grofu M. Attems, 12. V. 1917., AR.

28 Pismo poslao don Mate Stalio monsinjoru (vjerojatno provikaru Stjepanu Siminijaju), u Hvar 1917., BAH.

privatno žale na ove događaje, ali u javnosti se ne približavaju župniku niti se usuđuju „pred drugima ni pozdraviti ga, paze se kako će, i za koje potrebe k njemu, jer se boje“. U crkvu ne pristupaju osim onih najčvršćih u vjeri.

Složenost nastale situacije u Starome Gradu isprepletena je željama, strahovima i lojalnostima, s jedne strane najagilniji su protivnici novog župnika upravo predstavnici općinske vlasti,²⁹ čija koncentraciju društvene moći nimalo nije zanemariva u mjestu, zatim mjesne udruge, istaknuti Starograđani (poput kap. Jurja Rossinija, posjednika Vicka Jerkovića, trgovca Andrije Ostoića, trgovca Vicka Stalia i dr.), ali i većina te-žaka, ribara i radnika koji su umjesto potpisa stavili križ. Međutim, (upravo oni koji su svojim potpisima na više dokumenata iskazali svoj stav protivljenja prema novom župniku) pomažu nam odrediti tko nije bio na toj liniji (barem deklarativno), a među njima primjerice su članovi obitelji Biankini, ili posjednik Petar Gelineo Bervaldi, Petar Fabiani, Gian Antonijo Botteri i dr.³⁰

Međutim, osim pohađanja župne crkve i anonimnih pisama podrške novome župniku (poslanih biskupu), drugih javnih suprotstavljanja nasilju još uvijek ne nalazimo u arhivskoj građi, osim Petra Kuničića (ravnatelja muške pučke škole u mjestu) koji u satiričnom djelu od pedesetak stranica „s dubokim podsmjehom opisuje te događaje, kao i još većom porugom likove što u njima sudjeluju“, a djelo je naslovio „Smihuša i plakuša ili Starogrojsko kurotijada“.³¹

Za svaku neugodnost don Ivan Kuničić prijavljivao je pojedince državnim vlastima, zbog čega je u Stari Grad došao sudac istražitelj iz Splita i provodio istragu od 14. do 21. srpnja 1917. godine i pozvao na ispitivanje preko 100 osoba. Istraga je rezultirala osudom 18 Starograđanki na zatvorsku kaznu 1 do 3 dana zbog redarstvenog prekršaja Carske naredbe od 29. IV. 1854. godine, za koju je naposljetku upućena molba caru Karlu I. i da se kazna preimenuje u novčanu.³²

Različite perspektive i njihovi protagonisti

Župnik don Ivan Kuničić navodi kako državni zakoni u Austriji jamče slobodu savjesti, i slobodu bogoštovlja i crkvi slobodu u priznatim granicama namještanja svojih

29 Pismo upućeno 10. I. 1918. Monsinjoru (vjerojatno provikaru Stjepanu Siminiatiju), navodi žalosne pojave u starogradskoj župi, javnu sablazan od strane Općinskog upraviteljstva, i nastavlja: „uvijek se radilo podmuklo, prikrito, sa sredstvima drugih, uzdržavanih i plaćenih individua, opć. Upravitelj nije ništa poduzimao da to zapriječi. Rabota ispod ruke i sredstvom propalih duša, nije ga zadovoljavala ukoliko nije postigao što je htio, biva da se župnik štufa i ode. Nije pustio blagoslov kuće, djeca su pred svećenikom zatvorila vrata“. I zaključuje, „prezreti vjeru i crkvu, i predstavnike iste, i dati takav izgred pučanstvu, a nekažnjeno“.

30 Dopis Biskupskog ordinarijata 20. IV. 1918., (br. 596), BAH. Dopis Vrankovića (župnog pomoćnika) 25. IV. 1918., BAH. Dopis dr. Petra Ruževića Namjesniku grofu M. Attems, 4. IV. 1917., AR.

31 T. Maroević, *Od Pupaljaka do Kurotijade*, str. 44-48.

32 Molbenica Njegovom Veličanstvu Karlu I. 1917., AR.

službenika. I postavlja pitanje: „kako to da samo u Starom Gradu svi zakoni i sve te uredbe gube svoju moć. Kako to da nikoga nije briga, hoće li predstavnik crkvene vlasti postavljen dogovorno sa državnom vlašću, biti od nekoga pogrđen i proganjan od nepriznavanja njegove ni časti, ni službe, nahuškanih derana, do stvarnih napadaja i atentata na život. Štoviše, sve te događaje mogla bi u jedan dan zapriječiti redarstvena vlast, mišljenja je župnik. „No to nije učinila i ne želi. Zašto ili je nesposobna ili neće“. ³³ I zaključuje kako je time „osoba župnika predana na milost i nemilost ulice“ s obzirom da mu je služba i misija ometana u svakom pogledu, odnosno da mu samo preostaje „raspoložiti se za skrajnje poniženje“. ³⁴ Za don Dinka Vranjicana kaže da je podpiravač ulice, gospodar hrane i podupiratelj lozinke „daleko od župne crkve“. ³⁵

Bivši privremeni upravitelj starogradske župe don Dinko Vranjicani, koji se nalazio na privremenom dopustu ali još uvijek u Starome Gradu, dao je izjavu kako će otići u Split, da bi uzdržavao roditelje i sestru udovicu. U biskupiji u Hvaru navodi kako mu nisu ugodni događaji koji se zbivaju u Starome Gradu i da će se zauzeti kod pučanstva da već jednom prestanu neredi u Starome Gradu. ³⁶ Iako je negirao očitu povezanost s istim događajima, istodobno je odugovlačio otići iz Staroga Grada. Napustio ga je tek početkom 1918. godine. I naposljetku, nije otišao ni u Split, već ga nalazimo u Zagrebu, i to u bolnici časnih sestara milosrdnica od 1. siječnja do 25. siječnja 1918. Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu obavještava vikarijat u Hvaru da poslije liječenja stanuje u Kačićevoj ulici, s time da ne služi sv. mise u tamošnjim crkvama. ³⁷

I naposljetku, općinski upravitelj zaključuje u obraćanju namjesniku u Zadru da je stanje „nesnošljivo, ruši moral i gazi ugled crkve“, zadajući mnogo posla redarstvenim, političkim, sudbenim i čak vojničkim vlastima. ³⁸ Međutim, otvoreno se stavlja na stranu don Dinka Vranjicanija i opisuje ga kao učenog, poduzetnog i neumornog svećenika, da je svojim ponašanjem osvojio srca svih građana, da obilazi bolesne i umiruće, da je dobar propovjednik i rado boravi u ispovjedaonici te drži uredno i čisto sakralne objekte... ³⁹ S druge strane, dr. Petar Ružević u pismu dr. Vicku Pulušiću (nadbiskupu i tajnom savjetniku) ističe kako don Ivana Kuničića župljani ne samo ignoriraju i preziru već i „uvelike mrže“, razloge takvom odnosu pripisuje njegovom ponašanju i postupanju, čime je stvorio „toliko krvnih neprijatelja među starogradskim obiteljima“ zaključuje Petar Ružević. ⁴⁰

33 Don Ivan Kuničić piše 26. IX. 1917. (br. 351) Biskupskom ordinarijatu u Hvaru, ulica po miloj volji gospoduje u Starome Gradu, utoliko jača, mi uslijed tužbi, žandarskih prijava, istraga, sve to traje već 5-6 mjeseci, BAH.

34 Don Ivan Kuničić piše Biskupskom ordinarijatu u Hvaru 3. III. 1918. g. (br. 68), BAH.

35 Isto, 27. XI. 1917., BAH.

36 Zapisnik u Biskupskoj kuriji u Hvaru, 8. VI. 1917., (br. 752), BAH.

37 Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu obavještava vikarijat u Hvaru, 26. I. 1918. (br. 1027), BAH.

38 Dopis dr. Petra Ruževića Namjesniku grofu M. Attems-u, 6. VIII. 1917., AR.

39 Isto, 22. IV. 1916., AR.

40 Molbenica Njegovom Veličanstvu Karlu I. 1917., AR.

Zaključak

Nasilje u starogradskom društvu daleko je od pojedinačnog ekscesa, s obzirom da se manifestira u većim razmjerima i uključuje šire mase sudionika, a pored toga moguće je utvrditi i njegov razvojni model jer obuhvaća cijelu 1917. i 1918. godinu. Štoviše, otvara se niz pitanja uloge općinskih vlasti, pogotovo činjenice da su njezini predstavnici potpisnici većine dokumenata i proklamacija protiv novog župnika don Ivana Kuničića, time se jasno iščitavaju i njihovi stavovi, ali i veze pogodovanja ohrabrivanja demonstiranih u akcijama protiv novog župnika. I ne samo to, općinski upravitelj Petar Ružević u obraćanju namjesniku u Zadru 6. kolovoza 1917. godine cijeli slučaj tretira kao pogrešku *Kurije Hvarske*, „koju treba što prije priznati i ispraviti“ (dakle razriješiti službe novoga župnika). I time vidno implicira smjer rješavanja istih događaja u Starome Gradu. Uostalom, u prvoj deputaciji koja je išla 4. ožujka 1914. godine kod biskupa Jordana Zaninovića sa zahtjevom da se za novoga župnika imenuje don Dinko Vranjicani (dakle, još za života staroga župnika don Kuzme Škarpe) bio je Petar Ružević (kao tadašnji načelnik Staroga Grada) i prisjednici J. Rossini i V. Vranković. Naravno, takva uplitanja ljudi iz lokalnih vlasti nedvojbeno su doprinijela nepovjerenju prema istim institucijama, posebice kod župnika don Ivana Kuničića.

Međutim, političke implikacije vide se po tome što s jedne strane don Ivana Kuničića optužuju da ga mahom podržavaju autonomaši, čiji je utjecaj u gradu ipak marginalan nakon što su poraženi na lokalnim izborima još 1887. godine. Usporedno s time, don Ivan Kuničić nije bio pobornik autonomaških (tj. talijaniziranih) opredjeljenja, a podršku te političke grupacije prema novome župniku možemo više povezivati sa njihovim inatom ili oprečnošću naspram postojećoj općinskoj vlasti u gradu. Posebice je važno naglasiti da je riječ o financijski neovisnim posjednicima, odvjetnicima, liječnicima ili nekadašnjim brodarima.

S druge strane ostaje pitanje koliko se don Dinko Vranjicani (koji je u Starome Gradu na službi od 1903. godine) previše zbližio općinskim vlastima, štoviše, koncentracija predstavnika vlasti i institucija koji ga podržavaju bila je očita, a što opet nije bilo već neviđeno u gradu, s obzirom da je nekadašnji župnik don Kuzma Škarpa pune 32 godine koristio propovjedaonicu za političke svrhe, kao deklarirani autonomaš. I time je vjerojatno doprinio profanizaciji oltara za političke svrhe, čiju su praksu htjele zadržati političke vlasti u gradu, naravno, u novim političkim okolnostima.

Na sličnom tragu razmišljanja bio je i Petar Kuničić (ravnatelj mjesne pučke škole) kako pojedinci u gradu žele imati svoga župnika i preko njega ostvarivati vlastite ciljeve.

U svezi s time nije zanemariva ni činjenica da je don Dinko Vranjicani bio upravitelj Seoske blagajne, tako da mu je povjerena dužnost podjele aprovizacijskih namirnica tijekom ratnih godina, što također predstavlja značajan utjecaj među osiromašenim stanovništvom.

I naposljetku, pitanje urbanog Starog Grada i ruralnog Dola, tj. njihova koegzistencija, nije zanemariva, kao i njihova konotacija u ovom slučaju iako je ona bila u prvom

planu), kako don Ivana Kuničića istodobno ne žele jer nije rođeni Starograđanin, odnosno, kako „nema svojstva ni srca našega don Dinka, nema njegove otmjene vanjštine i njegovih uglađenih manira“. Međutim, raslojavanje po takvoj osnovi osporava činjenica da *gnijezdo nemirnjaka* bilo upravo u Molom selu. Pored toga, Starograđani su činili procesije u susjedni Dol početkom rata.

Konačno, valja uzeti u obzir i činjenicu da biskup Jordan Zaninović (također podrijetlom iz Staroga Grada) zbog bolesti zasigurno nije involviran u ove događaje, koliko njegov provikar Stjepan Siminiati mlađi (s obzirom da je riječ o posvemašnjoj korespondenciji u biskupskom arhivu) i da je biskup preminuo svega nekoliko mjeseci nakon ustoličenja novog župnika u Starome Gradu.

Premda se u svemu izrečenom naziru motivacijski i pozadinski faktori, preuranjeno je u sadašnjoj fazi istraživanja donijeti konačne zaključke, stoga je cilj ovog rada bio više ilustrirati nego rasplesti cjelokupni splet ove starogradske kurotijiade.

SUMMARY

Rejected among your own – microlocalisms as a destruction A contribution to the history of Stari Grad on the Island of Hvar in WW1

The article describes events in Stari Grad on the Island of Hvar during the First World War considering the designation of the new vicar. During the time when vicar don Kuzma Škrapa was ill in 1914, the citizens of Stari Grad demanded the Hvar bishop to appoint the vicar's assistant, don Dinko Vranjican, as the new vicar. After the vicar's death in 1915, don Dinko Vranjican was named the temporary parish governor, and since then, the effort of locals to appoint him as the new vicar has begun. But, the vicar's place was taken by the priest of a nearby village Dol, don Ivan Kuničić, in January of 1917. This caused a big dissatisfaction among the citizens, who started to boycott the new vicar and protested to the Hvar bishop.

The author shows different forms of expression of the citizens' massive dissatisfaction – from ignoring the vicar to non-attendance of religious ceremonies, non-participation in processions, refusal of house blessings during the Christmas time etc. Even the Mayor turned down the County House blessing. Requests for don Dinko Vranjican's appointment as the new vicar were sent even to the Dalmatian Government in Zadar. The sharp demonstrations of dissatisfaction with the new vicar escalated quickly and resulted in an armed intervention in the city. In the end, 18 people were sentenced for law infringement. Nevertheless, the Hvar Chapter persisted in its decision. Dinko Vranjican left Stari Grad in the beginning of 1918.

Keywords: don Ivan Kuničić, don Dinko Vranjicani, dr. Petar Ružević, Stari Grad on the island of Hvar, World War I